

Diospaq kausasunchis juñunakuypi astawan yachanapaq

5-11 JULIO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 11, 12

“¿Imayna yupaychananchistan Jehová Dios munan?”

***it-1-S* pág. 97 párr. 6**

Alma

Tukuy almanchiswanmi servinanchis. Yachasqanchis jina “almamanta” rimaspaqa kausashaq runamantan rimashanchis. Bibliapin niwanchis Diosta tukuy sonqonchiswan tukuy almanchiswan munakunanchista servinanchistas (Deut. 4:29; 11:13, 18). Deuteronomio 6:5 nin: “Diosninchis Señor Diosta munakuychis tukuy sonqoykichiswan, tukuy almaykichiswan, tukuy kallpaykichispiwan”, nispá. Jesuspas niranmi Jehová Diostaqa tukuy almanchiswan tukuy kallpanchiswan tukuy yuyayninchiswan servinanchista (Mar. 12:30; Luc. 10:27). ¿Imaraykun Bibliapi nin: “Diostaqa tukuy kallpaykiwan, tukuy yuyayniykiwan tukuy almaykiwan servinayki”, nispá? Chayta entien denanchispaq rimasunchis juj esclavo runamanta. Payqa necesidadpi tarikuspán patronninman vendekun. Ichaqa munaspaqa manan tukuy sonqonwanchu patronninta servinman, jinaspa mana tukuy kallpanwanchu nitaq tukuy yuyaywanchu patronninpaq llank'anman (tupanachiy Efes. 6:5; Col. 3:22). Chaymi Bibliapiqa niwanchis Diosta tukuy sonqonchiswan, tukuy kallpanchiswan, tukuy yuyayninchiswan, tukuy almanchiswan servinanchispaq. Chhaynatan Churintapas servinanchis, payqa noqanchisraykun wañuran. Tukuy almanchiswan Diosta servisun chayqa, cuerponchispas yuyayninchispas, imachus munasqanchispas Diosninchispaq jinan kanqa (tupanachiy Mat. 5:28-30; Luc. 21:34-36; Efes. 6:6-9; Filip. 3:19; Col. 3:23, 24).

***it-1-S* pág. 104 párr. 5**

Altar

Jehová Diosmi Israel runakunata kamachiran jaykusqanku llaqtapi kaq altarkunata thuninan-kupaq, chaymantapas thuninallankutaqmi karan yupaychanapaq sayaq rumikunata, sayaq k'ullukunatapas (Éx. 34:13; Deut. 7:5, 6; 12:1-3). Israel runakunaqa manan Canaán runakuna jinaqa wawankutaqa sacrificiopí ruphachinankuchu karan (Deut. 12:30, 31; 16:21). Chaymantapas Israel runakunaqa juj altarllatan ruwananku karan Jehová Diosta yupaychanankupaqa, chaytaqa ruwananku karan may cheqaspichus pay niran chayllapin (Deut. 12:2-6, 13, 14, 27; Babilonia runakunan ichaqa 180 altarkunata ruwaranku Istar diosankupaq). Jordán mayuta chimpasqanku qhepamanmi Diosqa Israel runakunata kamachiran rumikunawan altarta ruwanankupaq (Deut. 27:4-8). Chay kamachikuyta kasukuspán Josueqa Ebal orqopi altarta ruwaran (Jos. 8:30-32). Diospa prometesqan allpata rakinakusqanku qhepamanmi Rubén ayllu, Gad ayllu, kuskan Manasés ayllu ima jatunkaray altarta sayarichiranku. Chay ruwasqankuta yacharuspan wakin ayllukunaqa piensaranku: “Kaykunaqa juj diostachá yupaychayta qallarishanku”, nispá. Ichaqa manan chaychu karan. Aswanpas chay altartaqa sayarichiranku paykunapas Jehová Diosllata yupaychasqankuta llii yachananpaqmi (Jos. 22:10-34).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

***it-1-S* pág. 1058 párr. 2**

Guerizim orqo

Moisespa kamachisqanman jinan Israel runakunaqa juñukuranku wakin Guerizim orqopi, wakintaq Ebal orqopi. Chayqa pasaran Hai llaqtata jap'ikapusqanku qhepamanmi. Chaypin lla-pa Israel runakuna uyariranku Diosta kasukuqtinku ima bendicionkuna chaskinankuta, payta

mana kasukuqtinkutaq ima ñakaykuna chaski-nankuta. Guerizim orqopin kasharanku Simeón, Leví, Judá, Isacar, José, Benjamín ayllukuna. Ebal orqopitaq wakin soqta ayllukuna kasharanku, Leví runakunataq Diospa arcanwan kuska wayq'opi kasharanku (Deut. 11:29, 30; 27:11-13; Jos. 8:28-35). Yaqachus jina Guerizim orqopi kaq Israel runakunaqa bendicionkuna leekamusqanman “amén” nispa kutichiranku. Ebal orqopi kaq Israel runakunataq ñakaykunata leekamusqanman “amén” nispa kutichiranku. Guerizim orqopi mijuykuna allinta wiñasqanraykuchus jina bendicionkuna leekamusqanman chaypi kaqkunaqa “amén” nispa kutichiranku, Ebal orqopin ichaqa mijuykunaqa mana allinchu qoq. Bibliapin ichaqa mana chaykunaman ta willanchu. Josueqa Moisespa qelqasqan kamachikuy simitan llapallantapuni “llapa Israel qharikunaman, warmikunaman, wawakunaman, paykuna ukhupi tiyaq waj llaqtayoqkunamanpas leeykapuran” (Jos. 8:35). Llapa Israel runakunan bendicionkunatapas ñakaykunatapas allinta uyariranku, chay is kaynin orqokuna chimpachimpa kasqankurayku.

12-18 JULIO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 13-15

“¿Imaynatan Diospa kamachikuynin wajchakunata yanaparan?”

it-1-S pág. 689 párr. 4
Diezmo

Yaqachus jina Israel runakunaqa diezmo qosqan-kunatapas juj diezмота watapi qollarankutaq, chayqa Israel llaqtapi juj ruwaykunapaqmi karan, wakintaq Leví runakunapaq kallarrantaq. Chay diezmo qosqankutan Israel llaqtapi jatun fiesta-kunapi gastakuran. Sichus diezmo churasqankuta Jerusalén llaqtakama apay sasa karan chayqa, chayta vendepuspan qolqeta apaqku, chay

qolqetataqmi gastaqku Diospa wasinta allichanankupaq, gastallaqkutaqmi jatun fiestakunata ruwasqankupipas (Deut. 12:4-7, 11, 17, 18; 14:22-27). Sapa qanchis watamanta kinsa kaq watapi, soqta kaq watapi churasqanku diezmotan jurnuranku Leví runakunapaq, waj llaqtayoqkunapaq, viudakunapaq, mana tayta-mamayoqkunapaqwan (Deut. 14:28, 29; 26:12).

it-1-S pág. 148
Sábado wata

Sábado watatan kacharipuna wata nispa nil-larankutaq (Deut. 15:9; 31:10). Chay watapiqa manan allpankuta tarpurankuchu, aswanpas watantinmi samachiranku (Éx. 23:11). Chaymantapas chay watapin Israel runakunaqa manunkumanta kacharichisqa karanku. Jehová Diosta jatunchanankupaqmi chaytaqa ruwaranku. Ichaqa wakin Biblia estudiaq runakunan ninku: “Chay watapiqa manan manunkumanta librechu karanku, aswanpas manuq runan manusqan runata mana mat'ipayaranchu manusqanta kutichipunanpaq, chay watapi mana tarpusqankurayku. Ichaqa waj llaqtayoq runakunaman manusqankutaqa atirankun cobrayta”, nispa (Deut. 15:1-3). Wakin Biblia estudiakunataq ninku: “Chay watapiqa necesidadpi tarikuqkunaman manuqkunaqa manañan cobrayta atirankuchu. Ichaqa negocioyoq runakunaman manuqkunaqa cobrallarankun”, nispa. Wakinmi ninku: “Hillel runan Jesuspa tiemponpi kamachikuyta churaran qolqeta manuqkuna juezkunaman rispa reclamanankupaq, chaypaqmi ichaqa manusqankumanta mana kutichipusqankuta documentowan qhawachinanku karan”, nispa (*The Pentateuch and Haftorahs*, edición de J. Hertz, Londres, 1972, págs. 811, 812).

it-1-S pág. 831
Kamachikuna

Patronmanta kamachimantawan Diospa kamachikuynin. Israel llaqtapiqa manan kaqtachu rikuranku Israel llaqtamanta kamachi runata waj

llaqtamanta kamachi runatawanqa. Waj llaqtayoc kamachi runakunataqa patronninga atiranmi wawanpa kamachin kananpaq saqeyta (Lev. 25:44-46). Israel llaqtamanta kamachitan ichaqa qanchis watamanta kacharipunanku karan otaq kacharipuna watapi, mayqenchus ñaupaqta chayamusqanman jina. Chaymantapas Israel llaqtamanta kamachitaqa qolqepaq llank'aqnin runata jinan qhawarinanku karan (Éx. 21:2; Lev. 25:10; Deut. 15:12). Israel llaqtamanta mayqen runapas waj llaqtayoc runaman kamachin kananpaq vendekuran chayqa, imay ratopas libre kananpaqqa atiranmi qolqe pagayta, chaytaqa pay kikinpas atiranmi ruwayta otaq rantinanpaq derechoyoq runapas. Libre kananpaq qolqeta paganankupaqqa tantearankun qanchis watapaq otaq kacharipuna watapaq jayk'achus faltasqanta (Lev. 25:47-52; Deut. 15:12). Israel llaqtamanta kamachi runata kacharipushaspaqa patronninga imaymanayoqtan kacharipunan karan, yarqaymanta ama muchunanpaq (Deut. 15:13-15). Sichus mayqen runapas warmiyoc kashaspaña kamachi kapuran chayqa, kacharipusqanku p'unchaypiqa warminwanmi lloqsipuran. Ichaqa sichus patronnin warmita payman qoran chayqa, warmipas wawankunapas patronninwanmi qhepakuran. Chaymi wakin kamachikunaqa patronninwan qhepakupuranku. Chaypaqmi ichaqa kamachiq ninrinta t'oqoranku, chaywanmi lliupas yacharan chay kamachiqua patronninta wañupunankama servinanta (Éx. 21:2-6; Deut. 15:16, 17).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

w06 -S 1/4 pág. 31

Leeqkunaq tapukusqan

Éxodo 23:19 nin: “Aman uña cabrata mamanpa lechenpi t'impuchinkichu”, nispa. ¿Imatan yachasunman chay kamachikuymanta?

Chay kamachikuyqa kinsa kutitan Bibliapi rijurin. Chay kamachikuypin reparanchis Jehová Dios chanillanta imatapas ruwasqanta, khuyapayakuq, sumaq sonqo kasqantapas. Chayman-

tapas reparanchismi pantasqa yupaychayta sinchita cheqnikusqanta (Éxodo 34:26; Deuteronomio 14:21).

Jehová Diospaqqa sinchi mana allinpunin karan uña cabrata otaq ima animaltapas mamanpa lechenpi t'impuchiyqa. Kamaqninchisqa lechetaga ruwaran animalkuna uñankuta chaywan kausachinankupaqmi. Uywakunaq unaña mamanpa lechenpi t'impuchispaqa, Jehová Diospa ruwasqan contran ruwasasunman, paymi animalkunata ruwaran lechenkuwan uñankuta kausachinankupaq, chaytan Bibliata estudiaq juj runapas nin.

Chaymantapas wakin estudiaq runakunan nin: “Ñaupaq tiempopi yanqa dioskunata yupaychaqkunaqa chayta ruwaqku diosninkumanta parata mañakushaspanku”, nispa. Chhayna kaqtinqa Diospa kamachikuyninmi Israel runakunata jark'aran yanqa dioskuna yupaychaqkunaq ruwasqanta ama ruwaysikunankupaq. Moisespa qelqasqan kamachikuypiqa sut'itan niran waj llaqtayoc runakunaq ruwasqanta ama ruwaysikunankupaq (Levítico 20:23).

Chaymantapas chay kamachikuypin reparanchis Jehová Diosqa ancha khuyapayakuq kasqanta. Chaymi Moisesman qosqan kamachikuypi niran animalkunata ama ñak'arichinankupaq. Chaymantapas niranmi: “Manaraq qanchis p'unchay mamanwan kashaq animaltaqa aman wañuchinkichu, aman kaq p'unchayllapiqa mamanpa uñantawanqa nak'ankichu, aman runtu-tawan otaq chiuchinkunatawan kuskataqa ima animaltapas jap'inkichischu”, nispa (Levítico 22:27, 28; Deuteronomio 22:6, 7).

Chay jinaqa Diospa kamachikuyninkunaqa manan jark'ayllachu-jark'aran ima ruwanankutapas, aswanpas chaykunata leespan sut'ita reparanchis Jehová Diosqa chaninta imatapas ruwasqanta, ancha khuyapayakuq kasqantawan (Salmo 19:7-11).

19-25 JULIO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 16-18

“Chanillanta juzganapaq yanapaykuna”

it-1-S pág. 454 párr. 2

Ñausa kay

Mana allinta juzgaq runakunatan “ñausa” nispa niqku. Chaymi Diospa kamachikuyninqa askha kutipi niran lluk'iykuyta ama chaskinankupaq, chayta chaskikuqkunaqa mana rikuqman tukuspan mana chanintachu pitapas juzgaqku. Bibliapin nin: “Lluk'iykuyqa runatan qhawaq ñausaman tukuchin”, nispa (Éx. 23:8). Arí, “lluk'iykuyqa yachayniyoq runakunaq ñawintan ñausayachin” (Deut. 16:19). Allin juezña kanman chaypas, juzgashasqan runamanta ima regalotapas chaskikunman chayqa, mana reparakuspallan payman sayapakunman. Diospa kamachikuyninpiqa manan “lluk'iykuyta ama chaskiychu” nispallachu nin, aswanmi kayta nillarrantaq: “Wajchamanpas qhapaqmanpas aman sayakunkichu, allintan runamasiykipaqa chanchanki”, nispa (Lev. 19:15). Chay jinaqa juezkunaqa juzgashaspaqa manan qhapaq runakunaman sayapakunankuchu karan paykunawan allinpi kanankuraykullaqa (Éx. 23:2, 3).

it-2-S pág. 507

Numerokuna

Iskay. Chay numeroqa sapa kutillanmi Bibliapi rijuriran imatapas chanillanta ruwakunanpaq. Iskay testigokunaq rimasqanta uyarispan imatapas sut'inchakuran. Chaymantapas iskay testigokunata otaq kinsa testigokunatan juezkunapaq uyariqku pitapas juzgashaspaqa. Chay jinanatan kunanpas ñiq t'aqapiqa ruwakun (Deut. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2 Cor. 13:1; 1 Tim. 5:19; Heb. 10:28). Kikin Jehová Diosmi chayta ruwaran wawanta runakunata salvananpaq kay pachaman kachamushaspa. Jesusmi niran:

“Kamachikuy simi chaskisqaykichispipas: ‘Iskay testigokunachus willanku chayqa, cheqaqmi chay willasqankuqa’, nispan nishan ¿riki? Manan noqallachu noqamantaqa willani, kachamuwaqniy Yayapas willallantaqmi noqamantaqa”, nispa (Juan 8:17, 18).

it-2-S pág. 892 párr. 4

Sacerdote

Sacerdotekunan astawanqa Diospa kamachikuyninkunata Israel runakunaman yachachiqku, chaymantapas paykunan runakunata juzgaypipas yanapakullarankutaq. Sacerdotekunaqa tiyasqanku llaqtakunapin juezkunata yanaparanku sinchi sasa asuntokunata juzgaypi (Deut. 17:8, 9). Paykunaqa chay llaqtapi kaq umallikunawanmi juñukuranku pichus juj runata wañuchisqanmanta mana yachakuqtin, jinaspa tukuy imachus ruwakunanta qhawariranku, chhaynapi chay wañuq runamanta chay llaqtapi tiyaq llapa runakuna Diospa juchachasqan ama kanankupaq (Deut. 21:1, 2, 5). Mayqen qharipas celosakuspa niq: “Warmiyqa jujkunapaq mana yachasqallanmi jujwan pantan” nispa chayqa, chay warmitan temploman apaku, jinaspan chaypi kaq sacerdoteqa juj ceremoniata ruwaspa niq: ‘Jehová Diosmi allinta yachan qosaykita wasancharankichus manachus chayta, jinaspa chayman kutichipusunki’, nispa (Núm. 5: 11-31). Tukuy chay juiciokunapi sacerdotekunaq juezkunapaq imachus nisqankutaqa respetanan kun karan; mana respetakunaqa wañuchisqan kananku karan (Núm. 15:30; Deut. 17:10-13).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-1-S pág. 900

Qarqosqa runakuna

Mayqen runatapas wañuchisqa kananpaq juchachanankupaqa iskay otaq más testigokunapaq willasqantan uyarinanku karan (Deut. 19:15). Chay testigokunataqmi ñaupaqta rumiwan ch'aqenanku karan chay juchallikuq runata (Deut.

17:7). Chayta ruwaspan paykunaqa rikuchisharanku Diospa kamachikuyninkuna kasukusqankuta, Diospa llaqtan ch'uya kananta munasqankutapas. “Testigaqkunaqa ñaupaqtan juchallikuq runata rumiwan ch'aqenqanku” nisqa kamachikuymi mayqen testigaqtapas yanaparan ama llullakuspa rimananpaq.

26 JULIO-1 AGOSTO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 19-21

“Diospaqqa runakunaq kausayninqa ancha valorniyoqmi”

w17.11 pág. 16 párr. 4

Jehová Dios jinan khuyapayakuq kananchis

⁴ Jehová Diosqa chay llaqtakuna fácil chayana-paq jina kanantan munaran. Chaymi kamachiran: “Kinsa llaqtakunan kanqa Jordán mayu inti lloqsimuy ladopi, kinsa llaqtakunataq Canaán suyupi”, nispá (Núm. 35:11-14). Chaymantapas chay llaqtakunaman apaq ñankunaqa allin allichasqan kanan karan (Deut. 19:3). Jinaspapas letrerokunata imaraqsi chay ñankunapiqa churasqaku. Chay llaqtakuna kasqanwanmi runamasinta qonqaylla wañuchi q runaqa cuidasqa kasharan falso dioskunata adoraq nacionkunaman rinanmanta.

w17.11 pág. 17 párr. 9

Jehová Dios jinan khuyapayakuq kananchis

⁹ Chay pakakunapaq llaqtakunan kallarantaq vengakuq runa ama mana juchayoq runata wañuchinanpaq (Deut. 19:10). Yachasqanchis jina Diospaqqa anchatan valen runaq vidanqa. Cheqnikuntaqmi ‘mana juchayoq runakunata wañuchiqtapas’ (Prov. 6:16, 17). Pipas runamasinta mana yuyaypichu wañuchiran chaypas Diospaqqa juchapunin chayqa karan. Chaymi khuyapayasqa kananpaqqa kuraq runakunamanraq ñaupaqta juchanta willakunan karan. Paykunachus

juzgasqankupi reparankuman karan chay runa inocente kasqanta chayqa, pakakuna llaqtapin tiyanan karan uma sacerdote wañupunankama. Mayninpiqa yaqapaschá wañunankama chaypi tiyanan karan. Chaykunawanmi Diosqa israelitakunaman rikuchiran runaq vidanqa ancha valeq kasqanta. Chaymi paykunaqa Diosta respetasqankuta rikuchinankupaqqa kallpachakunanku karan jujkunata cuidanankupaq.

it-2-S pág. 930

Yawar

Diosmi runakunamanqa kausayta qowanchis, chaymi runa wañuchi qkunaga Diosman cuenta-ta qonqaku ruwasqankumanta. Chaymi Cainta Diosqa niran: “Wayqeyki q yawarninmi pampamantapacha qaparispa mañakamuwan chaninchanaypaq”, nispá (Gén. 4:10). Chaymantapas pipas wayqenta sinchita cheqnikuspa wañunantaraq munanman, ota q llullakuspa paymanta rimanman wañuchisqa kananpaq chayqa, wayqenpa yawarninta jich'asqanmantan juchachasqa kanan karan (Lev. 19:16; Deut. 19:18-21; 1 Juan 3:15).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-2-S pág. 1157 párr. 8

Juzgana cheqas

Pitapas juzganankupaqqa juezkunaqa llaqta punku qayllanpin juñukuranku (Deut. 16:18; 21:19; 22:15, 24; 25:7; Rut 4:1). Chay cheqasqa llaqtaman jaykunapaq punku qayllanpin tarikuran. Chay cheqaspin Diospa kamachikuyninkunata llaqtamanta juñukamuq runakunaman leeranku, chay cheqasllapitaqmi llaqtamanta runakunata kamachikuran imatapas ruwanankupaq (Neh. 8:1-3). Llaqta punku qayllapiqa facil-llatan testigokunata tariranku documentokunata firmanankupaq, allpa vendesqankumanta testigo kanankupaqpas, runakuna llaqtaman jaykushasqankurayku ota q lloqsishasqankurayku. Chaymantapas runakuna q rikushasqan

pitapas juzgasqankuraykun juezkunaqa chani-llanta pitapas juzgaranku. Yaqachus jina juiciopi juzgaqkunaqa llaqta punkuq qayllanpi tiyanan-kupaq sitionku karan (Job 29:7). Profeta Samuelqa Israel llaqtakunatan muyurimuran Betel, Guilgal, Mizpá, Ramá llaqtakunapi runakunata juzgaspa (1 Sam. 7:16, 17).

2-8 AGOSTO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 22, 23

“Diosqa kamachikuy churasqanpin rikuchiran animalkuna cuidasqanta”

it-1 pág. 428 párr. 2

Q'epi

Ñaupaq tiempopiqa animalkunaman cargasper imatapas aparanku. Israel runakunatan Diosqa kamachiran: “Cheqnikuqniykiq asnotachus cargaq ñit'isqanta rikunki chayqa, yanapaykunkipunin sayariysichinkipunin”, nispa (Éx. 23:5). Animalpa apasqan q'epitan “juj carga” nispa niran-ku, chaymi iskay cargamanta rimaspaqa “iskay mulaq apasqan carga” niran-ku (2 Rey. 5:17).

it-1-S pág. 673 párr. 1

Deuteronomio libro

Animalkunatapas manan ñak'arichinankuchu karan. Diosmi kamachiran chiuchikunayoq animalta ama jap'inankupaq, chay phalaq animalkunaqa chiuchinkuta cuidanankuraykun jap'ichikullaqku. Chaymi Diosqa kamachiran maman-ta ama jap'inankupaq, ichaqa chiuchinkunataqa atirankun jap'iyta, chhaynapin chay animalqa qhepaman chiuchikunayoq kayta atiran (Deut. 22:6, 7). Asnotawan juj torotawanqa manan yugoman churanankuchu karan, chayta ruwaspaqa pisi kallpayoq uywatan nishuta llank'achinkuman karan (Deut. 22:10). Manataqmi era saruq torotapas senq'apanankuchu karan, mana chayqa mijuyta rikushaspan chay toroqa yar-

qaymanta muchunman kallpanpas pisiyanman (Deut. 25:4).

w03-S 15/10 pág. 32 párrs. 1, 2

“Amapuni mana ñiñkunawanqa yugomanpas watasqa kashawaqchis jinataqa jujllachakuychischu”

DIBUJOPI rikusqanchis jina camellowan torowanqa yugoman watasqa kaspan sasata llank'ashanku. Yugowanqa wataqku kaq kallpayoq kaq sayayniyoq animalkunatan, chay rikusqanchis animalkunan ichaqa mana kaq kallpayoqchu nitaq kaq sayayniyoqchu kanku, chaymi kуска llank'aspa ñak'arinku. Chaymi Diosqa chajrapi llank'aqkunata kamachiran: “Aman torota asnotawan masachankichu yapunaykipaq”, nispa (Deuteronomio 22:10). Chay kamachikuyta kasukuspan mana yugoman watanankuchu karan camellotawan torotawanqa.

Yaqa llapa chajrapi llank'aqkunaqa manan chay jinataqa animalninkutaqa llank'achikuchu. Ichaqa mana iskay toroyoq kaspan wakinqa iskay clase animalta yugoman wataqku yapunan-kupaq. Yaqachus jina kay dibujopi rikusqanchis runaqa mana iskay toroyoq kasqanrayku chayta ruwaran. Juch'uy animalqa pisi kallpayoq kasqanraykun nishuta kallpachakun aswan kallpayoq jatun animalwan kуска yapunanpaq, aswan kallpayoq animalpas ñak'ariranmi jujkaq animalwan llank'aspa.

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-1-S pág. 669

Imachus manukusqan, manukuq runa

Manukuq runaqa manukusqantan kutichipunan karan qolqepi otaq chay jina valorniyok kaqta qopuspa. Israel llaqtapiqa astawanqa manuqa rijuriqku wajchayapuspankun. Yacharankutaqmi manukuspaqa manuqninkuq kamachin kanankuta, chaymi paykunapaqqa manu kayqa p'en-qay karan (Prov. 22:7). Chaymi Diosqa Israel runakunata kamachiran qoykukuq kanankupaq,

necesidadpi tarikuqkunaman manuspaqa ama interesniyoqta manunankupaq (Éx. 22:25; Deut. 15:7, 8; Sal. 37:26; 112:5). Ichaqa waj llaqtayoqkunamantaqa atirankun interesa cobrayta (Deut. 23:20). Wakin estudiaq judío runakunan ninku: “Yaqachus jina interesniyoqtaqa manuranku negociota ruwaqkunaman, llakipi tarikuqkunamantaq mana interesniyoqta manuranku”, nispa. Waj llaqtayoqkunaqa yaqa llapankupas Israel llaqtapiqa kasharanku negociokunata ruwaspallan, chaymi interesniyoqta paykunaman manuyqa allillan karan. Chay negociota ruwaqkunapas interestan cobraqku manusqanku runakunamanta.

9-15 AGOSTO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 24-26

“Diosqa kamachikuy churasqanpin rikuchisharan warmikuna munakusqanta”

it-2-S pág. 432 párr. 1

Warmi

Israel llaqtapiqa chayllaraq casarakuq qharikunaqa warminkuwanmi watantin tiyaranku, chay qhepamanñan ejercitopiqa karanku. Chhayna kasqanraykun chay warmi-qhariqa atiranku wawayoq kayta, jinaspa warmikunaqa wawankuta rikuspa mana nishutachu llakikuqku qosanku paykunawan mana kasqanmanta, qosanku guerrapi wañupuranña chaypas wawayoq kasqankuraykun mana wijch'usqachu qhepakuranku (Deut. 20:7; 24:5).

it-2-S pág. 792

Qhellapay

Israel llaqtapiqa wajcha runakunaqa atirankun jujkunaq chajranpi puchusqanta qhellapakuyta. Chajrankuta qhellapakunankupaq puchuqkunaqa qoykukuq, sumaq sonqo kaytan yachasharanku, Diosman jap'ipakusqankutataq rikuchisharanku.

Wajcha runakunatapas yanaparanmi llank'aq kanankupaq. Chaymi Davidqa niran: “Manan jayk'aqpas rikuranichu chanin runata Señor Diospa saqerparisqanta, manan jayk'aqpas rikuranichu wawankunatapas mijuna mañapakushaqta”, nispa (Sal. 37:25). Diospa kamachikuyninta kasukusqankuraykun Israel llaqtapiqa wajcha runakunapas chajrakunata qhellapakuspa llank'aranku, chayta ruwasqankuraykun mana yarqaymantata muchurankuchu, nitaq wawankupas mijunata mañapakuspaqa purirankuchu.

w11-S 1/3 pág. 23

¿Yacharankichu?

Israel llaqtapiqa pipas mana qhari wawakunayoc kashaspa wañupuran chayqa, wayqenmi chay viudawan casarakuran, wañupuq wayqenpaq qhari wawakunata churiyananpaq, chhaynapin wayqenpa sutinga mana chinkaranchu (Génesis 38:8). Chay costumbreqa qhepamanmi Diospa kamachikuynin simipi qelqasqa karan (Deuteronomio 25:5, 6). Sichus wañupuqpa wayqenkuna mana karanchu chayqa, familianmanta juj qharikunan wañuqpa warminwan casarakunan karan. Rut libropin willashan Boaz chayta ruwasqanta (Rut 1:3, 4; 2:19, 20; 4:1-6).

Marcos 12:20-22 willashan saduceo t'aqaman-ta judiokunaqa wañuqpa warminwan casarakuy-manta rimasqankuta, chaywanmi yachanchis Jesuspa tiempopipas chay kamachikuyman jina Israel runakuna ruwashallasqankuta. ¿Imaraykun Jehová Dios chay kamachikuyta qoran? Judío runakunamanta yachaq Flavio Josefo runan nin: “Chay kamachikuyta kasukuspan wañuqpa sutinga mana chinkaranchu, chaymantapas jar-k'aranmi wañuqpa chajrankuna juypa kapunanta, viudakunatapas yanaparanmi ama wijch'usqa kanankupaq”, nispa. Chay tiempopiqa warmikunaqa wañupuq qosankuq herenciantaqa manan jap'ikapuyta atirankuchu, ichaqa wañuqpa wayqenwan casarakuspa qhari wawayoq kaspaqa, chay wawanmi herenciata jap'ikapuran.

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-1-S pág. 712

Divorcio

T'aqanakuymanta qelqa. Israel runakunaqa ima jawallapas warminkumantan divorciakuranku. Ichaqa manan chayraykuchu nisunman “Diospa kamachikuyninmi paykunataqa tanqaran warminkumanta divorciakunankupaq” nispaqa. Diosqa kamachiranmi pipas warmimanta divorciakuyta munaqqa imaymanata ruwanan kasqanta. Ñaupaqtaqa esposanmanmi divorciakuy qelqata qelqanan karan, chay qhepamantaq chayta payman qospa wasimanta ripunanpaq ninan karan (Deut. 24:1). Yaqachus jina chayta ruwaqqa ñaupaqta rimananku karan llaqtapi umallikunawan, jinaspa paykunata chay warmi-qharita yanapananku karan ima sashaytapas allichanankupaq. Chaymantapas divorciakunankupaq qelqata ruwayqa tiempo-paqmi karan, unaypitaqmi divorciakuyta atiranku, chaykunata qhawarisan wakinqa manaña divorciakurankuchu. Chaymantapas Israelpiqa Diospa kamachikuyninta kasukusqankuraykun paykunata mana atirankuchu ima jawallapas divorciakuytaqa. Chaykunanku casarasqa warmikunata yanapanan ama wijch'usqa rikukunankupaq. Bibliapiqa manan willanchu imatas qelqaranku t'aqanakuy qelqapi chaytaqa.

16-22 AGOSTO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 27, 28

“Tukuy kay bendicionkunatan chaskinkichis”

w10 15/12 pág. 19 párr. 18

Kallpachakusun Cristowan bendicionkunata chaskinanchispaq

¹⁸ Kasukuq kaspaqa Bibliap, allin yuyayniyoq hunt'aq kamachi nisqanman hinan imatapas ruwa-

sun (Mat. 24:45). Kasukusunmi Diostapas Churintapas. Jesusmi nirqan: “Manan llapa ‘¡Señor! ¡Señor!’ niwaqniychu hanaq pacha qhapaqsuyumanqa haykunqa, aswanpas hanaq pachapi kaq *Yayaypa munayninta ruwaqllan* haykunqa”, nispa (Mat. 7:21). Diosta kasukuspaqa llaqtanpi paypa churasqan umallikunaq ima kamachiwasqanchis-tapas tukuy sonqon ruwasun (Efe. 4:8, *NM*).

w01-S 15/9 pág. 10 párr. 2

¿Jehová Diospa bendicionninkunata chaskisunchu?

² Deuteronomio 28:2 willashan Diostaqa kasukushanallanchis kasqanta. Diospa llaqtanpi kaqkunata manan maynillanpichu kasukunanku karan; aswanpas tukuy kausasqanku p'un-chaykunanku kasukunanku karan. Chayta ruwa-llaqtinkun Diospa bendicionninta chaskiranku. Bibliapiqa Diospa bendicionninkuna chaskiytan tupanachin animalta jap'iywan.

w10 15/9 pág. 8 párr. 4

Tukuy sonqo maskhasun Jehová Diospa bendicionninta

⁴ Ichaqa manan hawa sonqollachu kasukunanku karqan, aswanpas ‘tukuy sonqo kusi-sqan’ servinanku karqan, mana chayqa manan Diospa sonqonman chayaqtachu ruwankuman karqan (***leey Deuteronomio 28:45-47***). Animalkunapas su-paykunapas yachankun kasukuytaqa, ichaqa manan paykuna hinachu kasukunanchis (Mar. 1:27; Sant. 3:3). Ñoqanchisqa Diosta munakusqanchisraykun kusikuywan kasukunanchis. Diosnin-chisqa manan hayk'aqpas mana hunt'ay atinataqa imatapas kamachiwasunmanchu, hinas-papas payqa tukuy sonqo maskhaqninkunataqa sumaqtan qhawarin (Heb. 11:6; 1 Juan 5:3).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-1-S pág. 1160

Qorpa

Jehová Diosqa Israel runakunatan kamachi-

ran chajranku qorpanta ama suchuchinanku-paq (Deut. 19:14; qhawallaytaq Prov. 22:28). Pipas chajranpa qorpanta suchuchiqa Diospa ñakasqanmi karan (Deut. 27:17). Chajrayoq runakunaqa chajrankuq rurusqanman jinan qhapapas wajchapas karanku. Ichaqa chajrankuq qorpanta suchuchiqa jujkunatan jark'asharan mijuykunayoq kananmanta. Chaymi chay ruwaqtaqa suwa runata jina qhawariranku (Job 24:2). Wakin runakunaqa mana p'enqarikuspan chayta ruwaqku, chaymi profeta Oseaspa tiemponpi Judá ayllupi kamachikuqkunata millaykuna ruwasqankurayku chajrankuq qorpanta suchuchi runakunata jina Diosqa qhawariran (Os. 5:10).

23-29 AGOSTO

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 29, 30

“Jehová Diosta serviyqa manan nishu sasachu”

w09-S 1/11 pág. 31 párr. 2

Jehová Diosqa noqallanchismanta imatapas ruwananchistan munan

Yaqapaschá mayninpiqa “Diosta kasukuyqa manan facilchu” nispa niranchis, otaq mana yacharanchischu imatachus Dios ruwananchista munasqanta. Bibliapin ichaqa Diosqa kayta niwanchis: “Kay kamachikuy simiqa manan sinchi sasachu junt'anaykichispaq, manataq karupipaschu kashan”, nispa (Deut. 30: 11). Chay jinaqa, Jehová Diosqa manan mana atinanchistachu mañawanchis. Kamachikuyninkunaqa kasukuy atiyllan. Jinaspapas llapanchismi yachasunman imachus ruwananchista munasqanta. Manan janaq pachamanraqchu wichananchis, nitaq lamarqochaq jujkaq cantonmaraqchu chimpananchis chayta yachananchispaqqa (Deut. 30:12, 13). Bibliapin Diosqa sut'ita willawanchis imachus ruwananchista (Miqueas 6:8).

w09-S 1/11 pág. 31 párr. 1

Jehová Diosqa noqallanchismanta imatapas ruwananchistan munan

JUJ hermananchismi nin: “Sapa kutillanmi sonqoypi niq kani Jehová Diostaqa manachus jina junt'aq sonqowan serviya atisaqchu”, nispa. Chay hermananchistaqa wawa kashaqtinmi imaymana mana allinkuna pasaran, chay jawan astawanqa chayta sonqonpi niq. Ichaqa, ¿allinchu kasharan chayta yuyaykusqan? ¿Erqe kashaspa paywan mana allinkuna pasasqanraykuchu obligasqa kasharan Dios contra juchallikunanpaq? Manan ¿riki? Noqanchismantan kashan allin kaqta mana allin kaqta ruwananchisqa, chhaynatan Diosqa kamawaranchis. Jinaspapas Diosqa munanmi allin kaqta ruwananchista, Bibliapitaqmi willawanchis imaynatas chayta ruwasunman. Qhawarisun Deuteronomio 30 capitulopi imatachus Moisés qelqasqanta.

w09-S 1/11 pág. 31 párr. 4

Jehová Diosqa noqallanchismanta imatapas ruwananchistan munan

¿Kusikunchu Jehová Dios allin kaqta ruwaqtinchis? Arí, chaymi Moiseswan qelqachiran: “Ajllakuychis kausayta”, nispa (Deut. 30:19). Ichaqa, ¿imata ruwaspan kausayta ajllakusunman? Moisesmi niran: “Diosniykichis Señor Diosta munakuychis, payta kasuychis, junt'aq kaychis”, nispa (Deut. 30:20). Jehová Diosta munakusun chayqa, kasakusunmi kamachiwasqanchista, junt'aq sonqowantaq payta servisunchis imaña kaqtinpas. Chaykunata ruwaspan kausayta ajllakushanchis. Jinaspas kusionqa kay tiempopi kausasunchis jamuq tiempopitaq wiñaypaq kay pachapi kausasunchis (2 Pedro 3:11-13; 1 Juan 5:3).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

it-2-S pág. 527

Ninri

Jehová Diosqa serviqnin runakunawanmi

willachiran mana kasukuq Israel runakunaqa: “Mana ninriyoqmi kanku”, nispá (Jer. 6:10; Hech. 7:51). Chaywanqa nisharan imapas uyarinankuta jark'ashanman jinatan. Jehová Diosqa pay mas-khaq runakunatan yanapan yachachikuyninkuna-ta allinta entiendenankupaq kasukuq kananku-paqpas, mana kasukuq runakunatan ichaqa jina-llata qhawan yachachisqanta ama entiendenan-kupaq (Deut. 29:4; Rom. 11:8). Apóstol Pablon willaranña Jesuspa wakin qatikuqninkuna Dios-pa llaqtan contra sayarinankuta, allin yachachi-kuykunata manaña uyarinankuta, aswanmi pay-kunaqa ninrinkuq uyariy munasqallanta yacha-chiq runakunata kasunanku karan (2 Tim. 4:3, 4; 1 Tim. 4:1). Ninrinchisqa “chann” ninraqmi sin-chi mana allin willakuyta uyariqtinchisqa (1 Sam. 3:11; 2 Rey. 21:12; Jer. 19:3).

30 AGOSTO-5 SETIEMBRE

BIBLIAPI QORI JINA YACHACHIKUYKUNA | DEUTERONOMIO 31, 32

“Juj takipi kaq rijch'anachiykunamanta ya-chasun”

w20.06 pág. 10 párrs. 8, 9

“Junt'aq sonqota ruwaway, sutyikita mancha-kunaypaq”

⁸ Manaraq Israel llaqta prometesqa allpaman jaykushaqtinmi Jehová Diosqa Moisesman juj takita yachachiran. Chay takitan Moisesqa Israel llaqtaman yachachinan karan (Deut. 31:19). Deuteronomio nisqan jina, Jehová Diosqa manan munanchu sutinta pakananchista, aswanpas munanmi llaqa runakuna reqsinanku-ta (**leey Deuteronomio 32:2, 3**). Israel llaqta-qa anchatachá kusikuran Moisés Diosta reqsi-nankupaq yachachiqtinga. Paykunapaq Diospa sutinmanta yachayqa plantakunapaq juj sulla jinaraqmi karan, chaymi paykunata kallpacha-ran. ¿Imaynatan noqanchispas kallpachanan-paq jina Diospa sutinmanta yachachisunman?

⁹ Wasin-wasinta maypiña Diosmanta rimaspa-pas, Bibliawanpunin Diospa sutintaqa yacha-chinanchis. Jinaspapas munachisunmanmi qel-qanchiskunata, qhawachisunmanmi videoku-nata, chaymantapas willasunman internet-pi direccionninchismanta. Llank'ananchispipas, escuelapipas, viajashaspapas yachachinanchis-punin munakuq Diosninchismantaqa, jamuq tiempopi ima ruwananmantapas. Chaykuna-manta yachachiqtingchismi runakunaqa reparan-qaku Jehová Dios munakuq kasqanta. Chay-mantapas Diosninchismanta yachachispan ya-napakushanchis Diospa sutin ch'uyanchasqa kananpaq, paymanta llulla yachachikuykunapas sut'inchakunanpaq ima. Bibliamanta yachayqa ancha allinpunin llaqa runakunapaqpas (Is. 65: 13, 14).

w09-S 1/5 pág. 14 párr. 4

¿Munawaqchu Bibliapi kaq rijch'anachiykuna entiendeyta?

Bibliapiqa imaymanawanmi Jehová Diosta tu-panachin. Wakinmi kayduna: “Israelpa jatun Qa-qan”, “Qaqaymi”, “jatun Qaqa” (2 Samuel 23:3; Salmos 18:2; Deuteronomio 32:4). ¿Imatataq chaykunawan niyta munashan? Imaynan jatun qaqaga wayramanta pakaykuwasunman, chay jinatan Jehová Diosqa ima mana allinmantapas pakaykuwanchis.

w01-S 1/10 pág. 9 párr. 7

Jehová Dios jina wawakunata yachachisun

⁷ Jehová Diosqa munakuywanmi Israel runaku-nata qhawariran. Moisesmi willaran imaynata-chus Jehová Diosqa Israel llaqtanta cuidasqan-ta, niranmi: ‘Imaynan ankaqa q'ésanta t'aqpin chiuchinkunata phalayta yachachinanpaq, ra-franta mast'arispataq chiuchinkunata chaskiy-kun, chay jinatan Diosqa llaqtanta pusaran', nispá (Deuteronomio 32:9, 11, 12). Chiuchinku-nata phalayta yachachinanpaqmi ankaqa q'e-santa t'aqpin, rafrankunawantaqmi chiuchinku-

nata tanqan phalayta yachanankupaq. Chiu-chinkuna phalayta qallariqtinkutaq mamanka paywan kуска phalan. Pampaman urmanankuta reparaspataq usqhaylla chiuchinkunaq uranman churakun rafrankunata kicharipa. Chay jinatan Jehová Diosqa sumaqlata Israel llaq-tanta yanaparan. Moiseswan qelqachisqan kamachikuykunan Israel runakunata yanaparan allin kanankupaq, chaymantapas Jehová Diosqa paykunawanmi llakikuy tiempopi kasharan (Salmos 78:5-7).

Maskhasun ancha allin yachachikuykunata

w04-S 15/9 pág. 27 párr. 11

Deuteronomio libromanta allin yachachikuykuna

31:12. Wayna-sipaskunapas wawakunapas kuraqkunawan kuskan juñunakuykunapi tiyananku, jinaspa tukuy yuyaywan uyarinanku juñunakuypi yachachikusqanta entiendenankupaq.